

Javier Marías
**YAZINSAL
YAŞAMLAR**

Ünlü Yazarların Gizli Yaşamları

Javier Marías
YAZINSAL
YAŞAMLAR

Ünlü Yazarların Gizli Yaşamları

Can Yayınları: 1751
Yaşam: 118

Vidas Escritas, Javier Marias

© Javier Marias, 1992

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2006

Bu eserin Türkçe yayın hakları Mercedes Casanovas Agencia Literaria
ve Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: Temmuz 2008

Kapak Resmi: (soldan sağa) Robert Louis Stevenson, James Joyce, Oscar Wilde
Karikatür: André Carrilho

Yayına Hazırlayan: Pınar Savaş

Kapak ve Kitap Tasarımı: Erkal Yavi

Dizgi: Hayriye Kaymaz

Düzeltili: Emin Karaca

Kapak Baskı: Çetin Ofset

İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

ISBN 978-975-07-0969-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Javier Marías
YAZINSAL
YAŞAMLAR

Ünlü Yazarların Gizli Yaşamları

İspanyolca aslından çeviren
PINAR SAVAŞ

CAN YAYINLARI

Javier Marías, 1951 yılında Madrid'te doğdu. Romancı, çevirmen ve gazetecidir. Franco karşıtı babası nedeniyle çocukluğunun bir bölümü Amerika'da geçer. İngilizce'ye de anadili kadar hakim olan yazar, Oxford Üniversitesi'nde edebiyat dersleri verir. Hardy, Stevenson, Conrad, Faulkner, Nabokov, Kipling, James, Browne ve Sterne'in yapıtlarını İspanyolca'ya çevirmiştir. Ayrıca Shakespeare çevirileri de vardır. On iki romanı olan yazar, İspanyol dilinin birçok saygın ödülünün, IMPAC Dublin Edebiyat Ödülü'nün ve Tristram Shandy çevirisiyle İspanya Ulusal Çeviri Ödülü'nün sahibi olmanın yanı sıra, 2006 yılında Real Academia Española üyeliğine layık görülmüştür. Türkçe'ye çevrilen romanları şunlardır: *Ufkun Öte Yanı*, *Yarın Savaşta Beni Düşün*, *Beyaz Kalp*. Marías ayrıca El País gazetesinde haftalık yazılar yazmaktadır.

Pınar Savaş, 1966'da İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini Saint Benoit'da tamamladıktan sonra 1990'da Boğaziçi Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1999 yılında Can Yayınları'nda çalışmaya başladı. İspanyolca ve İngilizce'den Türkçe'ye yaptığı çevirilerin yanı sıra, kitapları yayına hazırlıyor, çeşitli gazete ve dergilerde kitaplar hakkında makale ve tanıtım yazıları yazıyor. Çevirdiği yazarlar arasında, Gabriel García Márquez, Ernesto Sábato, Carlos Fuentes, Umberto Eco, Javier Marías, Angela Carter, Osvaldo Soriano, Joyce Carol Oates, Marcela Serrano, Carmen Posadas, Taibo II sayılabilir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
-------------	---

YAZINSAL YAŞAMLAR

William Faulkner At Sirtında	15
Joseph Conrad Karada	21
İhtiyar Isak Dinesen	27
Afrası Tafrasıyla James Joyce	33
Giuseppe Tomasi di Lampedusa Derste	39
Henry James Ziyarete	45
Arthur Conan Doyle ve Kadınlar	51
Louis Stevenson Suçlular Arasında	57
Hüzünlü İvan Turgenyev	63
Thomas Mann ve Ufak Tefek Rahatsızlıkları	69
Nabokov Kendinden Geçince	75
Rainer Maria Rilke Esin Perisini Beklerken	81
Her Daim Derbeder Malcolm Lowry	87
Madame du Deffand ve Salaklar	93
Şaka Kaldırmaz Rudyard Kipling	99
Arthur Rimbaud Sanata Karşı	105
Sesi Soluğu Çıkmayan Djuna Barnes	111
Oscar Wilde Hapisten Çıkınca	117
Yukio Mişima ve Ölüm	123
Laurence Sterne Veda Ederken	131

GELİP GEÇEN KADINLAR

Çöl Kraliçesi Leydi Hester Stanhope	139
Dağ Kedisi Vernon Lee	143
Binici Şair Adah Isaacs Menken.....	149
Densiz Günahkâr Violet Hunt	155
Julie de Lespinasse, Âşık Metres	159
Dilsiz Reis Emily Brontë	163
KUSURSUZ SANATÇILAR.....	169
Bibliyografya	185
Kişisel Bellek	191

ÖNSÖZ

Bu kitabı yazma fikri yine benim gerçekleştirdiğim bir başka kitap tasarısından doğdu: *Cuentos únicos* (Benzersiz Öyküler) adıyla 1989'da yayınladığım (Ediciones Siruela, Madrid) derlemede, her öyküden önce hiç tanınmayan yazarının kısa bir biyografisine yer vermiştim. O kadar karanlıkta kalmış yazarlardı ki, haklarındaki bilgi çok azdı ve genellikle de bir başka kaynaktan doğrulanabilir gibi değildi, bulabildiklerim o kadar parçalı ve çoğunlukla da o kadar tuhaftı ki, sanki ben uydurmuşum gibi duruyordu; hatta bazı okurlar öykülerin özgünlüğünden kuşkuya kapıldılar. Gerçek şu ki peş peşe okununca, bu kısacık biyografiler en az ötekiler kadar eşsiz ve çarpıcı birer öykü oluşturmaktaydılar.

Bu durumun yalnızca bu karanlıkta kalmış, talihsiz yazarlar hakkında bulabildiğim dağınık ve kısıtlı veriden kaynaklanmadığına o zaman da inanmıştım, hâlâ da inanıyorum; önemli olan onlara nasıl yaklaşıldığıydı, demek ki aşına olduğumuz, yaklaşık yüz yıldır yaşamakta olduğumuz bu yorucu ve çoğunlukla da gereksiz derin bilgi çağıyla uyum içinde yaşamlarının en ince ayrıntılarına kadar tanıdığımız ünlü yazarlara da aynı şekilde davranılabilirdi. Yani ana fikir herkesin tanıdığı bu yazarları birer kurgu kişisiymiş gibi ele almaktı, öte yandan ister ünlerinin doruğunda ister unutulmuşluğun karanlığında olsunlar, tüm edebi kişilerin gizli dileği böyle ele alınmak değil midir?

Bu kitapta yer alan yirmi yazarı gelişigüzel seçtim (sırasıyla doğum yerlerini izleyecek olursak, üç Kuzey Amerikalı, üç İrlandalı, iki İskoç, iki Rus, iki Fransız, bir Danimarkalı, bir Japon, bir İtalyan, bir Alman, bir Çek, bir Polonyalı, Hindistan'dan bir İngiliz beyefendisi ve İngiltere'den bir İngiliz). Tek koşulum hepsinin ölmüş olmalarıydı, bilinçli olarak İspanyolları bir kenara bıraktım: Bir yandan uzman yurttaşlarımızın besini olan toprakları şöyle bir değinerek olsa da istila etmek istemedim, öte yandan kimi eleştirmenler ve yerli yazarlar dil, edebiyat ve hatta vatandaş olarak benim İspanyolluğumu o kadar farklı ve değişik fırsatlarda inkâr ettiler ki, sonunda ülkemizin yazarlarından söz etme vakti geldiğinde, içimde beni engelleyen bir dürtünün farkına vardım, oysa bazıları en sevdiğilerim arasındadır (yaşayanları saymazsak March, Bernal Díaz, Cervantes, Quevedo, Torres Villarroel, Larr, Valle-Inclán, Aleixandre), ve korkarım ki her şeye karşın kendimi onlardan biri sayarım. Yine de, beni bir İspanyol yazar

olmadığıma inandırdılar doğrusu; insanoğlu da inançlarına göre hareket eder.

Bu kitapta anlatılanlar yaşam, daha doğrusu yaşam parçacıklarıdır: Yapıtlar hakkında bir fikir verdikleri nadir olduğu gibi, kurgu karakterlerin sempatik ya da antipatik bulunmalarının da yazarlarının beğenilmesi ya da hor görülmesiyle pek ilgisi yoktur. Bu kitap azizlerin hayatını anlatmanın da, genellikle üstat sanatçılara reva görülen ağırbaşlılığın da uzağındadır sanırım, *Yazınsal Yaşamlar*'da aslanan bir sevgi/şefkat ve nükte karışımıdır. İkincisinin her anlatıda yer aldığı kuşkusuzken, ilkinde Joyce, Mann ve Mishima'da yer veremediğimi kabul ediyorum.

Bu portrelerden yola çıkarak yazarların yaşamı üzerine kurallar geliştirmeye kalkışmanın ya da sonuçlar çıkarmanın pek anlamı olmadığını söylemeliyim: Anlatılarında ortaya döktüklerim çok kısmî, dolayısıyla anlattıklarımın olası kesinliği ya da kesinlikten uzak oluşu da, tam olarak neyin söylenip neden söz edilmediğinde saklı. Hikâyelerin hemen hiçbir yeri benim yaratımım değil (yani kökeninden kurgu değil), olsa olsa bazı bölümler ya da anekdotlar biraz "renklendirilmiştir". Bu yazarlar hakkında bir şeyler okuyunca insanı ilk çarpan çoğunun belalı kimseler olduğu; yaşamları hakkında bir şeyler bildiğimiz başkalarından çok farklı olmasalar da, çizdikleri örnekler pek öyle insanı edebiyatın yollarına davet eder cinsten değil. Neyse ki –ve bu nokta kesinlikle üzerinde durulmayı hak ediyor– kendilerini ciddiye alan insanlar değil; yukarıda adı geçen, sevemediğim üçü hariç diyelim. Bu metinlerdeki ciddiyet yoksunluğu yazarların kendilerinden mi yayılıyor, yoksa kendilerinin seçmediği, onların zamanının dışında yaşayan ve her şeyi kısmî kavrayan biyografi yazarının bakış açısından mı kaynaklanıyor emin değilim.

Bir verinin doğruluğunu onaylamak ya da içindeki "çeşniyi" keşfetmek isteyen kuşkucu okur için kitabın sonuna bir bibliyografya da ekledim, ama çoğuna ulaşmak çok zor olacaktır.

Yazınsal Yaşamlar dizisi *Claves de razón práctica* adlı dergide yayınlanırken (2-21. sayılar arasında), "Kusursuz Sanatçılar" adındaki, sadece yüzlerden ve jestlerden söz eden ve diziyi biraz da olumsuz bir biçimde sonlandıran makalem, *El Pasaento* adlı derginin 17. sayısında yayınlandı. *Claves de razón práctica*'nın, bana yumuşak ve cesaret veren bir baskı uygulayan editörleri Javier Pradera ve Fernando Savater'e müteşekkirim, bu yazarların yaşamlarını yazabilmeyi onların bu tatlı zorbalığına borçluyum.

Javier Marías
Şubat 1992

P.S. Yedi yıl ve yedi ay sonra.

*Yazınsal Yaşamlar'*ın bu yeniden basımında eskisine göre çok az değişiklik olsa da, şöyle bir sözünü etmenin kimseye zararı olmaz.

Bazı “yaşamlara” biraz rötuş yapıldı ve genişletildi, geriye kalanlara dokunulmadı. Her “yaşamın” ardından gelen fotoğrafların çoğu kitabın 1992 basımındaki-lerden değişik (öncekileri editör Jacobo Fitz-James seçmişti, yeni basımdakileri ben seçtim).

Yeni, en azından bu kitap için yeni (1993 yılında *Literatura y fantasma*'da [Edebiyat ve Hayalet] çıkmıştı) bir bölüm var, “Gelip Geçen Kadınlar”; *Yazınsal Yaşamlar'*ın 1992 baskısından sonra yazıldı, ama aynı ruha sahip olduğu için bu kısa biyografiler kitabında kendine yer buldu. Bu makaleler ilk olarak *Woman* adlı dergide yayınlandılar (Mayıs-Kasım 1993 arasında).

Yedi yıl, yedi ay önce yazdığım önsöze ekleyeceğim tek şey o zaman sözünü ettiğim “inancın” geçen bu sürede daha da güçlendiği ve yerini sağlamlaştırdığıdır. Ve sevdiğim İspanyol yazarların arasına –artık hayatta olmayan– Juan Benet'yi de eklemek istiyorum.

Geçen zamanla birlikte farkına vardım ki, yazdığım tüm kitaplardan zevk alma karşın, en çok bu kitabımı yazarken eğlenmişim. Belki de nedeni “yazılmış” olmalarının yanı sıra, bu “yaşamların” okunmuş da olmalarıdır.

Javier Marías
Eylül 1999

Yazınsal Yaşamlar

Öz babam Julián'a,
Öz kardeşim olmayan Julia'ya,
ve beklediğime.

..... *William Faulkner At Sirtunda*

WILLIAM FAULKNER
Fotoğraf: Ralph Thompson

William Faulkner hakkındaki edebiyatın o rüküş efsanesine kalırsa, *Döşeğimde Ölürlen* adlı romanını, çok çetin koşullar altında, sadece altı haftada yazmış: Gecele-ri bir madende çalışırken, ters dönmüş bir kömür vagonunun üzerine koyarak alela-cele çiziktirdiği kâğıtlarını, tozlu madenci kaskındaki fenerin ölgün ışığı aydınlatır-mış sadece. Bu rüküş efsanenin bir nedeni Faulkner'ı yoksul, fedakâr ve biraz da proleter yazarlar arasına katmak niyeti olsa gerek. Tüm bu anlatılanlarda gerçek olan tek şey romanın altı haftada yazılmış olması: Elektrik enerjisi sağlayan bir santralde çalıştığı yaz mevsiminin, kazanı uzun aralıklarla kömürle besleyerek geçirilen altı haftası boyunca. Faulkner'a göre tesiste onu rahatsız edecek hiç kimse olmadığı gibi, eski ve devasa dinamonun sürekli mırıldısı "yatıştırıcı", mekân da "ılık ve sessizmiş".

Kuşku götürmez gerçek yazarın kendini yazdığına ya da okuduğuna kaptırabil-me yeteneğidir. Mississippi Üniversitesi'nin postanesinde memurluk olan bir önceki işinden kovulduktan sonra, termik santraldeki bu yeni işi bulan babasıdır. Görünüşe göre, mektuplarına kavuşabilmesinin tek yolu, gelen posta çuvallarının hiç açılma-dan boyladığı arka kapının yanındaki çöp kutusunu karıştırmak olan öğretim üyele-rinden biri, son derece haklı bir şikâyette bulunmuş. Belli ki Faulkner okumasının bölünmesinden hoşlanmıyordu ve pul satışları dikkati çekecek derecede düşmüştü: Faulkner ailesine durumu, gişedeki küçük pencereye gitmek için zırt pırt yerinden kalkmaktan ve pul alacak iki senti olan her orospu çocuğuna müteşekkîr görünmek-ten hoşlanmadığı biçiminde açıklamıştır.

Belki de Faulkner mektuplara olan inkâr edilemez garazını ve küçümsemesini orada edinmiştir. Ölümünden sonra hayranlarından gelen ve asla açmadığı paket, mektup ve metin yığınları bulundu. Aslında sadece editörlerden gelen zarfları, bin-bir önlemle açmaktaydı: Küçük bir parça yırtarak içinde bir çek olup olmadığına bakıyordu. Yoksa zarf sonsuza kadar açılmadan bekleyecekler yığınınındaki yerini alabilirdi pekâlâ.

Çeklere her zaman büyük ilgi duymuştur ama bundan paragöz ve cimri bir adam olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Eli açık dense daha iyi olur çünkü parayı hiç tutmaz ve bir sonraki çek gelene kadar borçla yaşar. Borçlarını öder, kalanı da derhal at yarışlarına, tütüne ve viskiye yatırır. Çok giysisi yoktur, ama olanlar pahalı kumaş-tandır. Daha on dokuz yaşındayken giyimine kuşamına düşkünlüğü nedeniyle "kont" lâkabını edinir. Moda dar pantolonlar giyilmesini buyuruyorsa, onunkiler yaşadığı kent olan Oxford'un (Mississippi) en dar pantolonları olur. Faulkner

Oxford'dan ilk kez 1916 yılında, Toronto'daki Britanya Kraliyet Hava Kuvvetleri'nde eğitim görmeye gitmek için çıkar. Amerikan Hava Kuvvetleri'ne yeterli eğitimi olmadığı için kabul edilmeyip İngilizler de boyunun çok kısa olması nedeniyle reddedince, herkesi gidip Almanlar için uçmakla tehdit ettiği rivayetler arasındadır.

Yine anlatılana göre, bir keresinde genç bir adam bilemediğimiz bir nedenle yazarın ziyaretine gider ve bir elinde sönük bir pipo olduğunu, öbür eliyle de kızı Jill'in bindiği midillinin dizginini tuttuğunu görür. Delikanlı buzları kırmak için çocuğun ne kadar zamandır at bindiğini sorar. Faulkner hemen yanıt vermez, sonra "Üç yıldan beri," der ve bir kez daha durakladıktan sonra ekler: "Biliyor musunuz, bir kadının bilmesi gereken üç şey vardır sadece: Gerçeği söylemek, at binmek ve çek imzalamak."

Jill, Faulkner'ın kendisinden önceki evliliğinden de iki çocuğu olan karısı Estelle'den doğma ilk kızı değildi. İlki doğduktan beş gün sonra ölmüştü. Adını Alabama koymuşlardı. Anne henüz yatağında ve bitkin durumdaydı, Faulkner'ın kardeşleri kentte değillerdi ve bebeği görmeye yetişemediler. Faulkner bir cenaze töreni düzenlemek için bir neden görmemesini çocuğun bir bireye değil, sadece bir anıya dönüşebilecek kadar yaşadığını söyleyerek açıklar; bebeğin ölüsünü minik bir tabuta yerleştirdikten sonra mezarlığa kadar kucağında götürür. Tek başına bırakır mezarına; hiç kimseye haber vermez.

1950 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldığı ilk önce İsveç'e gitmek istemeyse de, sonra yalnızca gitmekle kalmaz, "devlet görevlisi" olarak tüm Avrupa ve Asya'da seyahat eder. Çağrılı olduğu sayısız davetten pek zevk aldığı söylenemez. Fransız editörleri Gallimardların onuruna verdikleri bir yemekte, gazetecilerin sordukları her soruya yarım yamalak bir yanıt verdikten sonra geriye doğru bir adım attığı anlatılır. Böyle geri gide gide sonunda bir duvara yaslanır ve gazeteciler de onun umutsuz vaka olduğuna kanaat getirerek rahat bırakmaya karar verirler. Yazar gidip bahçeye saklanır. Birileri sohbet edeceklerini söyleyerek yazarın peşine düşerlerse de, hemen geri dönerek titrek seslerle, "Dışarı çok soğuk" gibisinden bahaneler uydururlar. Faulkner asık suratlı, ketum, sessizliği seven biriydi ve tüm yaşamı boyunca beş kez tiyatroya gitmişti: Üç kere *Hamlet*'i, *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nı ve *Ben-Hur*'ü görmeye; hepsi bu. Freud'u okumamıştı, en azından bir keresinde şöyle bir yanıt vermişti: "Freud'u hiç okumadım, Shakespeare'i de okumadım. Melville'in okuduğunu da sanmam, ama Moby Dick'in okumadığından eminim." *Don Quijote*'yi ise, her yıl okuyordu.

Bir huyu da herkesi asla doğruyu söylemediğine ikna etmekte. Neticede kendisi çeklere olan düşkünlüklerini ve at binme sevgilerini paylaştığı o kadınlardan biri değildi, öyle değil mi? Her zaman en ticari romanı olan *Kutsal Tapınak*'ı para için yazdığını söylerdi: "İyi bir at almak için paraya ihtiyacım vardı." Ayrıca atla gezeemediği için büyük kentlere pek sık gitmediği konusunda da güvence verirdi. Yaşlanmaya başladığında doktorlarının ve ailesinin tüm uyarılarına karşın at binmeye ve engel atlamaya devam etti, sürekli düşermiş. Son kez at binmeye gittiğinde yine

böyle düşer. Karısı evin penceresinden atını bahçe kapısının yanında, eyeri üzerinde ama dizginleri boş görür. Kocasını göremeyince Doktor Felix Linder'ı arar ve ikisi birlikte yazarı aramaya çıkarlar. Onu bir kilometre kadar ötede topallarken, hatta sürüklenirken bulurlar. Yazarın anlattığına göre, sırt üstü düştüğü için yerinden doğrulamamış. At birkaç adım attıktan sonra durup çevresine bakınmış. Faulkner ayağa kalkınca gelip burnuyla yazara dokunmuş, Faulkner dizginleri yakalamayı denediyse de başaramamış ve ata binememiş. Bunun üzerine hayvan ev yönünde uzaklaşmış.

Bu kazada ciddi biçimde yaralanan Willam Faulkner yatakta, acılar içinde uzun bir dinlenme dönemi geçirdi, öldüğünde bile tam olarak kendini toparladığı söylene-
mezdi. Durumunda bir iyileşme olup olmadığını görmek için yatırdıkları hastane odasında öldü. Ama onun attan düştüğü için ölmesi edebiyat efsanesine uygun görülmedi. Onu daha altmış beş yaşına gelmeden, 6 Temmuz 1962'de, bir tromboz nedeniyle öldürmeyi daha uygun buldular.

Faulkner'a Kuzey Amerikalı en iyi yazarların kim oldukları sorulduğunda hepsinin başarısız olduğunu söylerdi, en nitelikli başarısızlığı Thomas Wolfe'a atfeder, ikinci en iyi başarısızlığın da William Faulkner'a ait olduğunu söylerdi. Bu dilinden düşürmediği bir cümleydi ancak unutmamak gerekir ki, Thomas Wolfe 1938 yılından beri, yani hemen hemen Faulkner'ın bu sözleri ettiği ve hayatta olduğu tüm yıllar boyunca ölüydü.

Javier Marías

YAZINSAL YAŞAMLAR

İspanyol romancı ve deneme yazarı Javier Marías, birçok ülkede büyük ilgi gören *Yazımsal Yaşamlar*'da, ünlü yazarların kısa yaşam öykülerini sevecen ve saygılı, ama bir hayli de alaycı bir yaklaşımla sunuyor okurlara. Faulkner ve Conrad'dan James Joyce ve Henry James'e, Arthur Conan Doyle ve Robert Louis Stevenson'dan Turgenyev ve Thomas Mann'a, Rainer Maria Rilke ve Malcolm Lowry'den Rimbaud ve Oscar Wilde'a, Mişima'dan Laurence Sterne'e, pek çok yazarı, gerçeklerden sapmadan nerdeyse birer roman kişisine dönüştürüyor, onların gizli dileğinin bu olduğu inancıyla.

"Gelip Geçen Kadınlar" bölümünde, sıradışı yaşamlarıyla ilgi odağı olmuş ya da büyük yazarlara esin vermiş kadınlar anlatılıyor. Kitabın sonunda ise, Marías, kendi kartpostal koleksiyonundan seçtikleri eşliğinde, en sevdiği yazarların pozlarını, havalarını, yüz ifadelerini eğlenceli bir bakışla yorumluyor. *Yazımsal Yaşamlar*, gerçek bir edebiyat şöleni.

ISBN 978-975-07-0969-2

9 789750 709692
<http://www.canyayinlari.com>

CAN
YAŞAM